

Н.В. Фролова, К.В. Ікол
katya.ikol@gmail.com

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ЯК ОДНА З ДЕТЕРМІНАНТ ПОРУШЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

Психологічне здоров'я є одним з найголовніших факторів становлення гармонійно розвиненої особистості. Це утворення в підлітковому віці характеризується оптимальним функціонуванням всіх психічних структур, необхідних для його життєдіяльності. Психологічно здоровою вважається розумна, відкрита до співпраці, захищена від ударів долі та озброєна необхідним для подолання життєвих труднощів людина.

Існує пряма залежність між типом поведінки підлітка та станом його психологічного здоров'я. Загалом, можна виділити два типи поведінки підлітка: нормальну та відхиляючу (девіантну). Поведінку можна вважати нормальною, якщо вона не суперечить загальноприйнятим у суспільстві правилам. Девіантною є поведінка, яка відхиляється від норм моралі, прийнятих у суспільстві на певному рівні соціального і культурного розвитку, та несе за собою такі санкції, як ізоляція, покарання, осуд. Ця поведінка виявляється у вигляді незбалансованості психічних процесів, порушення процесу самоактуалізації або у вигляді ухилення від морального та естетичного контролю над власною поведінкою. Серед причин девіантної поведінки в літературі найчастіше виділяють вплив соціальних чинників, внутрішньособистісні конфлікти та саморуйнування особистості.

Найбільш поширеними серед підлітків є наступні види девіантної поведінки: антисоціальна (делінквентна), аутодеструктивна, (суїцидальна) та адиктивна, (алкогольна та наркотична залежність). Кожен з цих видів девіантної поведінки пронизує агресивна поведінка. Так, наприклад, делінквентним підліткам властива наявність як фізичної, так і вербальної агресії, приводом для прояву яких можуть бути конфлікти в сім'ї, позбавлення чогось актуального, різниця між бажаним та можливим. Саме тому, підліток, який відчуває брак емоційного тепла від контакту з іншими людьми, починає компенсувати це за допомогою наркотиків, та якщо не отримує чергового задоволення, стає жорстоким по відношенню до оточуючих та готовий піти на будь-які дії, тільки б бажане стало для нього доступним. Гостра алкогольна інтоксикація також підвищує агресивність, впливаючи переважно на когнітивні функції та процеси гальмування.

Таким чином, актуалізується проблема спрямування виникаючої агресії, оскільки, в існуючих нормах поведінки, її не прийнято висловлювати відкритим способом. В екстремальних формах вираження вона може перетворюватися на аутоагресію і, в підсумку розвитку крайньої її форми, - на позбавлення себе життя. В підлітковому віці наркотики та алкоголь є лише додатковим, стимулюючим суїцид, фактором.

Саме вище викладеною актуальністю дослідження девіантної поведінки у підлітковому віці обумовлена мета нашого дослідження - виявлення зв'язку між схильністю підлітка до девіантної поведінки та наявністю в нього агресивних тенденцій. Визначені нами емпіричні гіпотези включали наступні положення:

1. Якщо підліток має високий рівень агресивності, то він має більш високу схильність до делінквентної та адиктивної поведінки.

2. Якщо підліток має низький рівень агресивності, то він має більш високу схильність до суїцидальної поведінки.

В емпіричному дослідженні виявлення наявності взаємозв'язку між схильністю до девіантної поведінки та агресивності у підлітковому віці взяли участь 30 підлітків віком від 14 до 17 років. В роботі були використані «Шкала ворожості» Кука-Медлей та методика діагностики схильності до відхиляючої поведінки О.М. Орла. Статистична обробка отриманих даних здійснювалась за допомогою коефіцієнта кореляції ρ -Спірмена.

За результатами кореляційного дослідження можна стверджувати про те, що показники схильності підлітків до подолання норм та правил корелюють з показниками агресивності (при $p \leq 0,05$) та ворожості (при $p \leq 0,01$). Тобто, агресивність та ворожість є пусковими механізмами для розвитку у підлітка схильності до порушення законів та загальноприйнятих у суспільстві норм. Також з показниками агресивності (при $p \leq 0,01$) та ворожості (при $p \leq 0,05$) корелюють показники схильності підлітків до делінквентної поведінки. Це вказує на те, що агресивність та ворожість є детермінантами розвитку делінквентної поведінки підлітків.

Окрім цього, між собою корелюють показники схильності підлітків до адиктивної поведінки та цинізму (при $p \leq 0,05$). Можна зробити висновок про те, що підлітки, які зневажливо ставляться до норм моралі та відчують гостре почуття недовіри до оточуючих людей, можуть набагато легше, іноді навіть і неусвідомлено, піддаватися негативному впливу з боку цього ж соціуму. Недолік своєї затребуваності в суспільстві вони починають компенсувати вживанням алкоголю і наркотиків. Кореляційний зв'язок між агресивністю та схильністю до саморуйнівної поведінки є негативним. Це свідчить про те, що наявність у підлітка агресивних тенденцій ніяк не впливає на виникнення у нього суїцидальних тенденцій. Тобто, при високому рівні агресивності суїцидальні тенденції можуть бути відсутні або вони можуть бути наявні при низькому рівні агресивності.